

UDC 929 Lazarević M.
<https://doi.org/10.2298/ZMSDN2595391A>
ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
Примљен: 23. 5. 2025.
Прихваћен: 6. 6. 2025.

КО ЈЕ БИО МАРКО ЛАЗАРЕВИЋ? ПРИЛОГ ПРОСОПОГРАФИЈИ ЗЕМУНСКИХ ПРИВРЕДНИКА 18. И 19. ВЕКА

СНЕЖАНА Б. АЛЕКСИЋ

Универзитет МБ
Пословни и правни факултет
Теодора Драјзера 27, Београд, Србија
snezanaaleksic3@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-1908-2595>

САЖЕТАК: Овим истраживањем настоји се доћи до сазнања: ко је био земунски грађанин Марко Лазаревић, који се 1795. године помиње као један од ктитора манастира Фенек. Циљ рада је да се разоткривањем идентитета Марка Лазаревића допринесе просопографији Земуна, односно, бољем познавању личности и догађаја који су обележили привредни и друштвени развој града Земуна и његове околине у 18. и 19. веку. Истраживање је утемељено у документима Историјског архива Београда, у фонду Земунски магистрат. У раду су примењене дескриптивна и дедуктивна метода.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Марко Лазаревић; Земун; Магистрат; манастир Фенек

УВОД

Привредним и друштвеним развојем града Земуна и знаменитим личностима Земуна, које су обележиле историјску епоху 18. и 19. века бавили су се бројни истраживачи, међу којима се нарочито издвајају Лазар Ћелап, Танасије Ж. Илић, Миодраг Дабижић, Бранко Најходл. Међутим, о појединим земунским становницима који су допринели друштвено-привредном и културном развоју града Земуна и његове околине, ни данас нема објављених истраживања. Стога се у овом раду, у циљу доприноса просопографији Земуна, настоји доћи до одговора на питање: ко је био Марко Лазаревић?

КО ЈЕ БИО МАРКО ЛАЗАРЕВИЋ?

На ктиторском натпису на западној фасади цркве манастира Фенека¹ пише: „Овим вратницама беше ктитор господар Марко Лазаревић житељ земунски, брат рођени господина Самуила јеромонаха. Лето спасења 1795.” [Магловски 1988/1989: 240]. Вићентије Ракић у својој *Историји о манасџиру Фенеку*² [1799: 5] казује да је Самуило Лазаревић монашки постриг у Фенеку примио 24. децембра 1761, да је у манастир дошао из места Карловчић у Срему. У Попису који је сачињен 13. марта 1771. убележено је да се јеромонах Самуил Лазаревић родио у Срему, у месту Карловци³, да има 26 година, и да је у манастир дошао 1759, где се покаљуђерио 1761. [Руварац 1913: 121]. У *Сјоменици о манасџиру Фенеку* Димитрије Руварац [1914: 11] износи мишљење да је фенечки калуђер Самуило Лазаревић родом из Земуне, син Лазара Лепојевића, Бугарина из Пирота, а брат Марка Лазаревића. Међутим, у Попису из 1756. у Протопопијату сурчинском, у Шанцу (војном месту) Карловчићу, као црквени син уписан је Лазар Бугарин [Руварац 1902: 22]. Вероватно је да се овај Лазар Бугарин након 1756. преселио у Земун, и да је то исти Лазар Лепојевић, Бугарин из Пирота, кога Руварац помиње као земунског становника и родитеља Самуила и Марка Лазаревића. Марко Лазаревић, један од ктитор цркве у манастиру Фенеку,⁴ рођен је 1752,⁵ а његов старији брат јеромонах Самуило, 1745. године.⁶ Вероватно да су обојица рођени у Карловчићу.

Исте године када је захваљујући ктиторству Марка Лазаревића начињен западни портал на цркви манастира Фенека, извесни Павле Калајић, житељ Карловаца, издао је Марку Лазаревићу, земунском житељу, признаницу за испоручену/плаћену робу – вино [ИАБ, ЗМ, 1795, 1550-11-22], које су „на велико” земунски трговци и поседници права точења алкохолних пића набављали у Сремским Карловцима – центру фрушкогорског виногорја. Историјска вест из 1796. информисе да је Марко Лазаревић у Горњој вароши у Земуну купио скромну крчму⁷ „Код два кључа” [Илић

¹ Фенек се налази у административним границама Београда, у Општини Сурчин, катастарској општини Јаково, у статусу културног добра од великог значаја [Сл. гласник СРС, 28/1977; 14/1979; 30/1989].

² На насловној страни књиге аутор истиче да је посвећује заслужном јеромонаху Самуилу Лазаревићу.

³ Место је у овом попису погрешно уписано. Познато је да је Ракић лично познавао јер. Самуила и да је извесно да је од њега лично сазнао да потиче из Карловчића.

⁴ У грађи Земунског магистрата похрањена су документа која потврђују да је у 18. веку у Земуну живео још један Марко Лазаревић, који се упокојио пре или током 1792, што наводи на закључак да исти није могао бити ктитор у Фенеку 1795, односно, да овај Марко Лазаревић није био рођени брат јеромонаха Самуила. Речено потврђује молба коју су 1792. кћери покојног Марка Лазаревића, Катарина Илић и Јелена Топаловчанин упутиле Земунском магистрату, којом су тражиле да се прода плац њиховог покојног оца Марка Лазаревића [ИАБ, ЗМ, 1792, 1486-20-229].

⁵ Закључено на основу документа [ИАБ, ЗМ, 1831, 2358-0] у коме је наведено да је 1831. Марко Лазаревић имао 75 година живота.

⁶ У Попису из 1771. наведено је да је у време пописа имао 26 година [Руварац 1913: 121].

⁷ У крчмама се само точило пиће, у гостионицама, тј. свратиштима, гостима је уз пиће служена и храна, а могао се добити и конак.

2021: 45], а извесно је да се крчмарењем бавио и 10 година раније, пошто се у једном документу од 16. новембра 1786. помиње „Марко Лазаревић, земунски крчмар” [Илић 1973: 668].

Да је Марко Лазаревић активно учествовао у привредном животу Земуна као крчмар, сведочи судски спор из 1796, који је код Земунског магистрата⁸ покренуо Марко Лазаревића, крчмар и благајник благајне крчмара,⁹ против Јована Кирице трговца.¹⁰ Лазаревић је тужио Кирицу ради дуга од 333 форинте и 20 крајцара,¹¹ које је Кирица својевољно узео из крчмарске благајне и потрошио. Пошто је Лазаревић био благајник, он је као свој дуг тај новац морао вратити у благајну [ИАБ, ЗМ, 1796, 1595-61-820]. Земунски магистрат је ову тужбу, ради доношења пресуде, делегирао Војном апелационом суду у Петроварадину [ИАБ, ЗМ, 1796, 1596-61-916]. Исте године вођен је још један спор у коме се Марко Лазаревић нашао на оптуженичкој страни. Радило се о заједничкој тужби крчмара Љоте Тодоровића, Јована Николића, Ник Русоа, М. Томића и Деметра Бергоа званог „Ђорђевић”, против крчмара Милисав Јовановића, Петра Гавриловића и Марка Лазаревића који су оптужени да су из ортачке касе узели 1.000 форинти [ИАБ, ЗМ, 1796, 1589-61-164]. У спору из 1799. у предмету потраживања од 234 форинте, Марко Лазаревић је са Ђорђем Лазаревићем и Ђорђем Миличевићем закључио судско поравнање [ИАБ, ЗМ, 1799, 1656-61-547]. Исте године Марко Лазаревић се помиње у још једном судском спору, сада као послодавац туженог келнера Георгија.¹² Марка Лазаревића, земунског крчмара, тужио је 1801. Милисав Јовановић због дуга од 35 форинти. Како се тужилац Јовановић није појавио на заказаном рочишту, суд је 16. маја 1801. донео пресуду да је Јовановићево потраживање неосновано.¹³ Касније, 1809. године, Магистрат је казнио Марка Лазаревића новчаном казном од 25 форинти због опасности изазване немаром. Радило се о томе да је у његовој штали дошло до пожара који је угашен захваљујући једном просјаку, који је ватру случајно приметио [ИАБ, ЗМ, 1809, 1907-33].

⁸ Тело које као управна и судска власт I степена управља комунитетом са градским судијом, касније градоначелником на челу.

⁹ „Еснафске привилегије за занатлије у славонско-сремској граници донете су 1768, али земунским крчмарима и гостионичарима није било дозвољено да се удружују у еснафске цехове. И поред тога земунски угоститељи су 1784. имали свој Гостионичарски одбор, потом и Благајну крчмара” [Илић 2021: 79]. О земунским еснафима више видети у раду Л. Пелапа [1958: 77–93].

¹⁰ Потом и градоначелника Земуна.

¹¹ О новцу више у раду С. Алексић [Aleksić 2022: 215–226].

¹² Петар Лазаревић је од Земунског магистрата тражио да се у затвор ставе Георгије, који је радио као келнер код Марка Лазаревића, и Живота Гавриловић, зет Петра Полетарца а син Христе и Ђуре Хорвата. У тужби Петар наводи да су га двојица именованих истукли [ИАБ, ЗМ, 1799, 1643-34-69].

¹³ Јовановић није дошао на рочиште и затим је изгубио парницу. Иако је потом суду подносио доказе да је добио писмо од Петра Дијаконовића из Панчева, у коме му јавља да је човек из Смедерева, који му је дуговао 400 форинти дошао у Панчево, те да је ради наплате свог потраживања морао отићи у Панчево, и да се зато није одазвао на заказано рочиште, суд ово оправдање, коме се и тужени Марко Лазаревић противио, није уважио [ИАБ, ЗМ, 1801, 1706-61-126].

Да је Марко Лазаревић важио за угледног грађанина Земун потврђује записничка изјава из 1801, из које се сазнаје да су Марко Лазаревић и Венцел Домпша у својству заступника земунских крчмара, пристали да се по молби Константина Хадије, пивара, у Земуну буре пива продаје по дукат, односно, по 4 форинти и 30 крајцара.¹⁴ Значајно касније, 1822. године, Марко Лазаревић је са гостионичарима Јоханом Хелтлом и Костом Костићем пред Магистратом у име земунских гостионичара дао изјаву „да земунски гостионичари немају ништа против тога да се Ђорђу Јанковићу додели право точења ракије на мало” [ИАБ, ЗМ, год. 1822, 2143-0]. Отуда, може се тврдити да је Марко Лазаревић, у улози представника крчмара и гостионичара Земун, био један од оних личности које су поставиле правац развоја угоститељске делатности у Земуну.

Једна од земунских гостионица налазила се „на углу Бежанијске и Светосавске улице, у згради која је саграђена око 1793, данас је то позната Ичкова кућа.¹⁵ Кафану у овој кући прво је држао Богдан Стефановић, потом Марко Лазаревић” [Илић 2021: 110–111]. Како је Лазаревић дошао до куће у којој је Стефановић држао кафану, није познато. Може се само наслутити, на основу акта оставинске расправе иза покојног малолетног Ђорђа Стефановића који је преминуо 9. фебруара 1818, и у чијој заоставштини се налазила облигација његовог покојног оца Богдана Стефановића,¹⁶ која је издата 13. јула 1813. Марку Лазаревићу на износ од 102 форинте и 16 крајцара [ИАБ, ЗМ, 1813, 2112-0].

Кафана „Код Краљевића Марка” као механа, први пут се помиње 1802. године. Овај назив истакао је Марко Лазаревић. Првобитно му је истицање тог имена Генерална команда оспорила, па је Магистрат сачинио посебан извештај о стању гостионице. Потом је Дворски ратни савет одобрио Лазаревићу постављање „цимера” [Илић 2021: 110–111], односно, истицање имена. Гостионица „Код Краљевића Марка” била је место у коме су током Првог српског устанка врбовани грађани и војници за српске фрајкоре. „У њу је залазио и Вук Стефановић Караџић, који је записао да је у Земуну, „код Краљевића Марка, видео намоловано како је Змај Огњени Вук под Спљетом на мајдану погубио Злоту протопопу” [Илић 2021: 111–112]. Марка Лазаревића народ је прозвао Краљевић Марко, што је убележено у једном од записника Магистрата из 1816, који је сачињен поводом потернице 7. компаније из Сурчина. У записник је унета изјава Марка Лазаревића „званог Краљевић Марка, да у Земун није долазио бивши београдски кнез Радич Петровић¹⁷” [ИАБ, ЗМ, 1816, 2037-0].

¹⁴ Договорено је да се та цена одржава све док цена јечма не падне, али, да испоручено пиво мора бити доброг укуса, мера тачна и да произвођач Хадија у свако доба мора имати довољну количину за снабдевање 23 земунске крчме [ИАБ, ЗМ, 1801, 1711-60-46].

¹⁵ Данас у статусу споменика културе од великог значаја [Службени гласник СРС, 28/1977; 14/1979; 30/1989].

¹⁶ Богдан Стефановић се помиње у Извештају привредног управника Земунa, у тужби из 1793. коју је поднела Марија Миловановић, којој је Стефановић забранио да пролази преко његовог плаца, иако је ова од оца Б. Стефановића купила једну половину плаца, уз услов да јој тај пролаз буде дозвољен [ИАБ, ЗМ, 1793, 1505-13-22].

¹⁷ О улози Р. Петровића у српском устанку више у раду: [Новић-Оточанин 1866].

Средином друге деценије 19. века Марко Лазаревић шири свој посао, али, у пословању има и потешкоћа. Генералној команди Земунски магистрат 1815. препоручује молбу Марка Лазаревића, да му се изда дозвола да у кући број 368 у Земуну отвори свратиште и ресторан [ИАБ, ЗМ, 1815, 2021-0]. Генерална команда је исте године одобрила Лазаревићу да отвори свратиште (коначиште), али, није дозволила да се отвори ресторан [ИАБ, ЗМ, 1815, 2022-0]. Потом је, 1817. Генерална команда повела истрагу, и од Магистрата тражила извештај на који начин је Лазаревићу додељено право држања свратишта и гостионице [ИАБ, ЗМ, 1817, 2057-0]. У наведеној години Марко Лазаревић је имао финансијских потешкоћа у свом пословању, те је од Земунске општине затражио зајам од 6.000 форинти. Лазаревић је у молби навео да му је новац потребан за набавку пића, како би задовољио потребе својих потрошача [ИАБ, ЗМ, 1817, 2058-0]. Магистрат је ову молбу проследио Генералној команди, и уз њу, као јемство, приложио документ о процени Лазаревићеве куће за становање [ИАБ, ЗМ, 1817, 2054-0]. Исте године Марко Лазаревић се обрео у афери једног трговачког неспоразума, одбивши да прими робу која му је упућена из Пеште. Пред Земунским магистратом дао је изјаву да робу (шећер, бибер, и сл.) коју му је Ђорђе Краљевић послао из Пеште неће да прими, јер ту робу није поручио [ИАБ, ЗМ, 1817, 2053-0]. По наређењу Генералне команде Магистрат је 1818. сачинио комисијски протокол о стању крчме Марка Лазаревића [ИАБ, ЗМ, 1818, 2068-0]. Потом је Генерална команда обавестила Магистрат да је Дворски ратни савет на кућу Лазаревића доделио „шилдско право“, [ИАБ, ЗМ, 1818, 2069-0], што је значило да му је додељена дозвола за рад.

Осим као крчмар и гостионичар, Марко Лазаревић се у привредном животу Земунца појављује и у пословима прометовања некретнина. На основу записничких изјава Земунског магистрата сазнаје се да је 1802. Лазаревић молио за одобрење да од Јована Цветковића купи 4 мотике винограда за 15 форинти, на шта му је одређено да плати 9 крајцара [ИАБ, ЗМ, 1802, 1718-5-65] лаудемиума.¹⁸ Исте године Василије Стојановић је од Магистрата тражио дозволу да прода својих 9,5 мотика винограда Марку Лазаревићу. Продаја је погођена за 39 форинти, на шта је лаудемиум, који се обавезао да плати купац, износио 24 крајцара [ИАБ, ЗМ, 1802, 1718-5-64]. Наредне 1803. године Тимотије Лаксић моли Магистрат за дозволу да прода своју кућу у Земуну која је у попису заведена под бројем 38. Као купац јавља се Марко Лазаревић, који за кућу даје 500 форинти, са обавезом да плати 5 форинти лаудемиума [ИАБ, ЗМ, 1803, 1741-3-51]. Године 1804. извесна Јулијана Прикупина је преко своје заступнице и сестричине Јелисавете, супруге Димитрија Поповића, молила Магистрат за дозволу да прода Јовану Марковићу и Марку Лазаревићу свој виноград од 8 мотика, који се налазио на брду Калварија. Сваком од именованих купаца намеравала је да прода по 4 мотике винограда за укупних 90 форинти. Магистрат

¹⁸ „Регулативом 1787. уведен је леудемиум – такса која се плаћала при купопродаји некретнина. Она је улазила у Болнички фонд за издржавање болесника и сиромаша“ [Ђелап 1967: 53].

је купопродају одобрио, купци су платили 54 крајцара лаудемиума [ИАБ, ЗМ, 1804, 1773-0].

Да је Марко Лазаревић био имућан, али, да су његову личност карактерисале и националне тежње, сведочи податак да је 1804. финансирао излагање прве историјске поеме о српском устанку: *Пѣснь и слѣчайномъ возмѣщеніи въ Сербіи приклѣчившемся и въ изображеніи дѣлъ Сербіанцевъ въ дѣйствиі произведенныхъ*. Потом је 1806. био мецена и њеног другог издања. Историјску поему је 1804. написао земунски књиџар Гаврило Ковачевић. У оба издања која су штампана у Будиму, испод наслова, пише да књигу свом четворогодишњем сину Алексеју¹⁹ посвећује Марко Лазаревић.

За разлику од осталих трговаца и занатлија Земунца, Лазаревић није имао пуно спорова у вези са наплатом свог потраживања. У расположивој грађи уочавају се свега два таква случаја. Један из 1805, у коме је код Магистрата склопљена нагодба по којој су се Ана Нићифора Николића и њен муж обавезали да ће дуг од 350 форинти исплатити у року од три године [ИАБ, ЗМ, 1805, 1818-0]. Како дуг у овом року није враћен, Марко Лазаревић се 1808. обратио Магистрату с молбом да се износ од 350 форинти грунтовно²⁰ прибележи на кућу Ане Нићифора Николића. Магистрат је тражено одобрио [ИАБ, ЗМ, 1808, 1898-0], значајно касније, 1829. године, а Лазаревић је преко Земунског магистрата тражио наплату својих потраживања. Трговац Димитрије Бретоглић као тотор кадета Наума Цике, чији је покојни отац Дима Цика за живота држао кафану „Caffe haus” [Илић 2021: 57], обавезао се да Лазаревићу, исплати главницу коју је овај потраживао [ИАБ, ЗМ, 1829, 2300-0].

Током прве три деценије 19. века Марко Лазаревић је увећавао свој капитал. Гостионичар Георгије Атанацковић продао му је 1822. виноград од 600 хвати за 150 форинти, и дао писану изјаву да допушта пренос на име купца [ИАБ, ЗМ, 1822, 2143-0]. Ђорђе Петровић је 1823. продао 850 хвати винограда Лазаревићу за 300 форинти [ИАБ, ЗМ, 1823, 2153-0]. Исте године крзнарски мајстор Анастас Недељковић продао је Лазаревићу за 25 форинти јутро ливаде [ИАБ, ЗМ, 1823, 2150-0]. На обе купопродаје Магистрат је издао сагласност да се Марко Лазаревић, као власник, упише у грунтовницу. Наредне 1824. године Ђорђе Атанацковић из Земунца продао је виноград Лазаревићу за 20 форинти [ИАБ, ЗМ, 1824, 2171-0]. Међутим, с уласком у четврту деценију 19. века иметак Марка Лазаревића се полако расипа. Почетком 30-их година Лазаревић продаје делове своје имовине. Године 1831. продао је 2 јутра ливаде Павлу Георгијевићу – Умњанину за 100 форинти [ИАБ, ЗМ, 1831, 2338-0], а виноград Ђорђу Мартиновићу [ИАБ, ЗМ, 1831, 2340-0]. Код обе продаје Марко Лазаревић је дао изјаву да се прометовано земљиште пренесе на имена купаца. Да је и касније настављено са распарчавањем иметка Лазаревића сведочи

¹⁹ О сину М. Лазаревића, потом нема помена, осим вести из 1816. за коју се не може поуздано тврдити да се односи на Марковог сина. Реч је о потраживању Ј. Димитријевића који је молио Магистрат да од Алексе Лазаревића по облигацији наплати дуг од 141 пијастера [ИАБ, ЗМ, 1816, 2052-0].

²⁰ Грунтовница = земљишна књига.

позив Магистарског судског одељења из 1833, да се ливаде земунског грађанина Марка Лазаревића грунтовно пренесу на Милоша Срећковића а виноград на Ђорђа Мартиновића, Катарину Јовановић и Јована Петровића [ИАБ, ЗМ, 1833, 2390-0].

Земунски магистрат је Марка Лазаревића као свог угледног, писменог становника, позивао да о питањима која су се тицала локалне заједнице унесе своје мишљење. Тако су пред Магистратом Коста Петровић, Нешо Хаџи Бајић и Марко Лазаревић, 28. децембра 1804. дала свој суд о пријему Јеремије Гагића за житеља Земуна.²¹ Магистрат је 4. јануара 1805. Генералној команди делегирао Гагићеву молбу за пријем за житеља Земуна, са пропратним писмом у коме истиче да су се о пријему Гагића изјаснили Коста Петровић, Нешо Хаџи Бајић и Марко Лазаревић, овдашњи трговци који заслужују свако поверење.²² Извесно је, да су Земунци Марка Лазаревића ценили као честитог човека. То се види из предмета из 1800. године у ствари принудне наплате потраживања Тимотија Лакетића од Георгија Вукадиновића. Марко Лазаревић је пред Магистратом, у име Лакетића, тражио да се кућа Георгија Вукадиновића, на дан треће и последње њене лицитације због дуга, не продаје ако се не досегне лицитирани износ од 2.200 форинти и више [ИАБ, ЗМ, 1800, 1672-51-36]. Нешто касније, 1809. године, Марко Лазаревић је заступао Николу Апостоловића против Марије Георгијевић у предмету поништења једног уговора за куповину куће [ИАБ, ЗМ, 1806, 1910-0]. Током више деценија, Марко Лазаревић се појављује и у улози стараоца – татора малолетних становника Земуна.²³ Једна од његових штићеница била је Марија кћи пок. Георгија Живановића. Према записничкој изјави коју су пред Магистратом 1802. закључили Марко Лазаревић и Лазар Шаиновић, Лазаревић се сложио са Шаиновићевом жељом да се ожени његовом штићеницом. Лазаревић се обавезао да Марији, поводом удаје, исплати на име мираза 100 форинти, али, под условом да му Шаиновић ту суму врати, уколико би се догодило да у браку Марија прерано умре. Шаиновић се са условом који је поставио Лазаревић сложио [ИАБ, ЗМ, 1802, 1716-4-20]. Марко Лазаревић је у својству татора управљао иметком својих штићеника. На његову молбу, Магистрат је наредио Депозитној администрацији да му исплати из пупиларне²⁴ масе 237 форинти доспеле камате за 1811. годину [ИАБ, ЗМ, 1811, 1959-0]. Наредне 1812. године на молбу татора Марка Лазаревића и

²¹ „Ј. Гагић је као дечко од 10 год., пре око 17 год. дошао из Турске, у Земуну га је примио његов добро ситуирани зет Мариновић, звани Вук” [Илић 1955: 73].

²² Именовани су сматрали да је Гагић радан, миран и честит човек, а уз то, поседовао је око 2.000 форинти „у рукама”, и завештање на 500 форинти које је требало да прими из масе покојног земунског трговца Теодора Мариновића [Илић 1955: 77].

²³ „После смрти земунских становника састављан је протокол о покојниковом иметку и породици, а после тога је вођена оставинска расправа. Малолетној деци постављан је старалац, док је Магистрат био сирочадска (надтурска) власт без чије дозволе се није смело ништа од децјег иметка отуђити. Готов новац стављан је у пупиларну депозитну касу и користоносно се улагао” [Ђелап 1967: 12].

²⁴ Пупила = сироче, посвојче, непунолетно дете (без оца), које је под старатељством до пунолетства.

Викентија Антоновића, Магистрат је издао наређење Депозитној администрацији да исплати доспеле камате из масе покојног Самуела Јовановића, за издржавање пупила [ИАБ, ЗМ, 1812, 1981-0]. Осим у погледу иметка, Марко Лазаревић је као тутор био одговоран за своје штићенике и у осталим правним стварима. Тако је 1817. године у Сурчинској компанији, саслушан Марко Лазаревић, тутор жене одбеглог пекара Јанка Стефановића, који је остао дужан 340 форинти Павлу Владисављевићу за купљене овце [ИАБ, ЗМ, 1817, 2061-0]. Касније, 1831. године Јелена Хаци Михајловић, мајка малолетне Ане под туторством Марка Лазаревића, поднели су Магистрату заједничку молбу да се легализује пуномоћје које је издато адвокату Радосаву за вођење једног судског спора [ИАБ, ЗМ, 1831, 2355-0]. Исте године Марко Лазаревић је у своје име Магистрату поднео молбу, да се због старости (75 година) разреши туторске дужности над малолетном Јеленом, кћерком покојног Пере Хаци Михајловића [ИАБ, ЗМ, 1831, 2358-0]. Осим као тутор земунске сирочади Марко Лазаревић се током дугог низа година налазио и на месту члана магистарског већа. У својству сведока 1804. године потписао се на тестаменту Теодора Мариновића Вука, потом 1809. и на тестаменту Драгутина Милутиновића [Миљковић Катић и Илић Мандић 2012: 243, 250]. Поводом тестамена Д. Милутиновића, његова удовица Василија Милутиновић поднела је тужбу којом је оспаравала исправност тестамена. Земунски магистрат је 1810. у предмету оспаравања тестамена, Апелационом суду поднео исцрпан извештај у коме је изнео да је спорни тестамент начињен од стране синдика²⁵ Колића у присуству магистарске пороте (судског већа): Михајла Пејића, Димитрија Марковића, Петра Бранковића, Андрије Ранковића и Марка Лазаревића [ИАБ, ЗМ, 1810, 1934-0]. Нешто касније, 1818. године, Марко Лазаревић се појављује као сведок у парници Анастаса Дарвара против Сузане Лакетић [ИАБ, ЗМ, 1818, 2080-0]. И наредне године Марко Лазаревић је вршио дужност изборног судије, односно, члана магистарске пороте. То се сазнаје из дописа Делегираног војног суда Земунском магистрату у вези са избором судија за решавање спора између Милоша Урошевића и проте Јевтимија Ивановића. Магистрат је овластио Константина Хадију, Јована Карамату, Лазара Бајића, Николу Којшера и Марка Лазаревића да донесу пресуду у овом спору [ИАБ, ЗМ, 1819, 2095-0]. Ипак, ово веће то није учинило, пошто су стране у спору, трговац Милош Урошевић и сајција Никола Маленић, као заступник проте Јевтимија Ивановића, тражили изузеће Марка Лазаревића и именовање новог изборног судије, трговца Косте Димче [ИАБ, ЗМ, 1819, 2099-0].

О приватном животу Марка Лазаревића зна се да је 1804. године имао четворогодишњег сина Алексеја, мада се из расположивих докумената може наслутити, не и тврдити, да је имао и сина Матеја, по занимању трговца-ситничара.²⁶ Марко Лазаревић је вероватно имао више од једног брака.

²⁵ Опумоћени службеник, овде представник Земунског магистрата.

²⁶ Помиње се 1830. као дужник у судском спору, у коме је пристао да дуг од 2.637 форинти и 5 крајцара као и 5% камате исплати из средстава добијених за продају куће његовог оца Марка Лазаревића [ИАБ, ЗМ, 1830, 168-0].

На овај закључак наводи документ из 1814. који је састављен са Соканом, удовом Радисава Томића, преудатом за Марка Лазаревића.²⁷

ЗАКЉУЧАК

Марко Лазаревић, један од ктитора манастира Фенека, брат фенечког калуђера Самуила Лазаревића, син извесног Лазара Бугарина, био је један од угледнијих житеља града Земуна. Привређивао је као крчмар и гостионичар. Обављао је и јавне дужности, углавном као члан Магистарског већа и као тотор. Био је образован (писмен). Његове националне тежње јасно се уочавају кроз глорификацију средњовековних личности српске историје. Као мецена прве историјске поеме о Српском устанку, оставио је трајни печат у српској библиографији, који је данас, сасвим неоправдано, препуштен забору. О његовом приватном животу не зна се готово ништа, осим да је имао деце и више од једног брака.

ЗАХВАЛНИЦА

Рад је настао у оквиру теме „Насеља и становништво Срема у XVIII и у првој половини XIX века” при пројекту „Насеља и становништво Војводине” Одељења за друштвене науке Матице српске (2025–2028).

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Архивски извори

Историјски архив Београда (ИАБ), фонд Земунски магистрат (ЗМ) : ИАБ, ЗМ, 1792, 1486-20-229; ИАБ, ЗМ, 1793, 1505-13-22; ИАБ, ЗМ, 1795, 1550-11-22; ИАБ, ЗМ, 1796, 1589-61-164; ИАБ, ЗМ, 1796, 1595-61-820; ИАБ, ЗМ, 1796, 1596-61-916; ИАБ, ЗМ, 1799, 1656-61-547; ИАБ, ЗМ, 1799, 1643-34-69; ИАБ, ЗМ, 1800, 1672-51-36; ИАБ, ЗМ, 1801, 1706-61-126; ИАБ, ЗМ, 1801, 1711-60-46; ИАБ, ЗМ, 1802, 1716-4-20; ИАБ, ЗМ, 1802, 1718-5-64; ИАБ, ЗМ, 1802, 1718-5-65; ИАБ, ЗМ, 1803, 1741-3-51; ИАБ, ЗМ, 1804, 1773-0; ИАБ, ЗМ, 1805, 1818-0; ИАБ, ЗМ, 1806, 1910-0; ИАБ, ЗМ, 1808, 1898-0; ИАБ, ЗМ, 1809, 1907-33; ИАБ, ЗМ, 1810, 1934-0; ИАБ, ЗМ, 1811, 1959-0; ИАБ, ЗМ, 1812, 1981-0; ИАБ, ЗМ, 1813, 2112-0; ИАБ, ЗМ, 1814, 2018-0; ИАБ, ЗМ, 1815, 2021-0; ИАБ, ЗМ, 1815, 2022-0; ИАБ, ЗМ, 1816, 2037-0; ИАБ, ЗМ, 1816, 2052-0; ИАБ, ЗМ, 1817, 2053-0; ИАБ, ЗМ, 1817, 2054-0; ИАБ, ЗМ, 1817, 2057-0; ИАБ, ЗМ, 1817, 2058-0; ИАБ, ЗМ, 1817, 2061-0; ИАБ, ЗМ, 1818, 2068-0; ИАБ, ЗМ, 1818, 2069-0; ИАБ, ЗМ, 1818, 2080-0; ИАБ, ЗМ, 1819, 2095-0; ИАБ, ЗМ, 1819, 2099-0; ИАБ, ЗМ, 1822, 2143-0; ИАБ, ЗМ, 1823, 2150-0; ИАБ, ЗМ, 1823, 2153-0; ИАБ, ЗМ, 1824, 2171-0; ИАБ, ЗМ, 1829, 2300-0; ИАБ, ЗМ, 1831, 2338-0; ИАБ, ЗМ, 1831, 2340-0; ИАБ, ЗМ, 1831, 2355-0; ИАБ, ЗМ, 1831, 2358-0; ИАБ, ЗМ, 1831, 2358-0; ИАБ, ЗМ, 1833, 2390-0.

²⁷ Радило се о камати на позајмљених 3.418 форинти и 5 крајцара у корист Марије, жене генерала Милутиновића, о чему су се пред Магистратом изјаснили Сокана и тотор њене деце Сава Цветковић [ИАБ, ЗМ, 1814, 2018-0]. У периоду 1817–1820. Сокана, супруга Марка Лазаревића, помиње се и у другим документима у вези са пупиларном масом њене деце из првог брака.

Цитирана литература

- Закон о заштити културних добара. *Службени гласник СРС*, 28/1977.
- Илић, Никола (2021). *Од хана до хоћела: Земунско ујосићиљсѣство*. Земун: Клуб матичне културе Земуна.
- Илић, Танасије Ж; Босилка Михајловић, Василије Колаковић и др. (1955). *Грађа из Земунских архива за историју Првој српској устѣанка (1804–1808)*. Књ. 1. Београд: Историјски архив Београда.
- Илић, Танасије Ж. (1973). *Београд и Србија у докуменћима архиве Земунској мајисћираја (1739–1788)*. Београд: Историјски архив Београда.
- Миљковић Катић, Бојана и Јелена Илић Мандић (2012). Тестаменти и инвентари оставине замунских трговаца с почетка 19. века. *Меѣовићѣ грађа*, XXXIII, 231–266.
- Ковачевић, Гаврило (1804). *Пѣснь и слѣчайномъ возмѣщеніи въ Сербіи приклѣчивѣшемся и и изображеніи дѣль Сербіанвѣ въ дѣйствіи произведенныхъ*. [Земун]: иждивеніемъ же Г. Марка Лазаревича жителя и кѣпца Земѣнскагѣ напечатана.
- Ковачевић, Гаврило (1806). *Пѣснь и возмѣщѣненіи въ Сербіи приклѣчивѣшемся и и изображеніи дѣль Сербіанвѣ въ дѣйствіи произведенныхъ* / Исторически поведена и у стѣхове сложена Гавріломъ Ковачевичъ Книговѣзцемъ у Земѣнѣ 1804. л. [Земун]: иждивеніемъ же Г. Марка Лазаревича жителя и кѣпца Земѣнскагѣ напечатана..., 1806 (Въ Бѣдимѣ: Писмены Кралевскагѣ Всѣхчилишта Венгерскагѣ).
- Магловски, Јанко (1988/1989). Ктиторски натписи на цркви манастира Фенека. *Саошћиљѣња* (Републичког завода за заштиту споменика културе), 20–21: 237–244.
- Новић-Оточанин, Јоксим (1866). *Кѣйѣшѣан Радич Пејѣтрович и иокрѣшћѣница Зорка*. Нови Сад: Матица српска.
- Одлука о утврђивању непокретних културних добара од изузетног значаја и од великог значаја. *Службени гласник СРС*, 14/1979; 30/1989.
- Ракич, Викентие (1799). *Исторіѣ монастыря Фенѣска*. Будинѣ: Тѣпомъ Кралѣвскагѣ Всеучилишта Пѣштанскагѣ.
- Руварац, Димитрије (1913). Опис Фрушкогорских манастира од 1771. године. *Архив за историју срѣске ѣправославне карловачке мѣйѣройолије*, III : 97–125.
- Руварац, Димитрије (1902). *Срѣска мѣйѣройолија карловачка средином XVIII века: ѣо архивским сѣисима*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.
- Руварац, Димитрије (1914). *Сѣомѣница о манастиру Фенеку*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.
- Ћелап, Лазар (1958). Прилог грађи за историју еснафа у Земуну у XVIII веку. *Годишњѣак ѣрада Београда*, V: 77–93.
- Ћелап, Лазар (1967). *Земунски војни комунићѣи (1717–1881)*. Београд: САНУ и Научно дело.
- Aleksić, Snežana (2022). Novac u opticaју, monetarna politika i државни dugovi u Sremu od sredine XVIII veka do prisajedinjenja Kraljevini SHS – prilog ekonomskoj istoriji Srema. *Megatrend revija*, XIX, 3: 215–226.

WHO WAS MARKO LAZAREVIĆ?
A CONTRIBUTION TO THE PROSOPOGRAPHY OF ZEMUN'S
ENTREPRENEURS IN THE 18TH AND 19TH CENTURIES

by

SNEŽANA B. ALEKSIĆ

MB University

Faculty of business and law

Teodora Drajzera 27, New Belgrade, Serbia

snezanaaleksic3@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-1908-2595>

SUMMARY: Marko Lazarević was a prominent citizen of Zemun and a benefactor of the Fenek Monastery. His biography has not been researched before. He earned his living as an innkeeper and tavern owner, and also performed several public duties, mainly as a member of the magistrate's council and as a guardian of orphaned children. He was a literate and patriotic man. As the patron of the first historical poem about the Serbian Uprising, he left a lasting mark on Serbian bibliography – one that has, quite unjustly, fallen into oblivion. Little is known about his private life, except that he had several children and was married more than once. The aim of this paper is to contribute to the prosopography of Zemun by uncovering the identity of Marko Lazarević. In other words, by taking a closer look at the life of one distinguished citizen, the study seeks to provide broader insight into the individuals and events that shaped the economic and social development of Zemun and its surroundings during the 18th and 19th centuries. The research is based on documents from the Historical Archives of Belgrade, specifically the Zemun Magistrate collection. Descriptive and deductive methods were applied in the study.

KEYWORDS: Marko Lazarević; Zemun; Magistrate; Fenek Monastery